

เพียงอ้อ พึ่งเพ็ญ¹ อมรรัตน์ วัฒนธรร²
เทียมจันทร์ พานิชย์ผลินไชย³

รูปแบบการเรียนรู้การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยเครือข่ายการจัดการความรู้ MODEL OF LEARNING ON LOCAL CURRICULUM DEVELOPMENT WITH KNOWLEDGE MANAGEMENT NETWORKING

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาและตรวจสอบรูปแบบการเรียนรู้การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยเครือข่ายการจัดการความรู้ โดยมีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเป็นครูในเครือข่ายพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น “เรารักพระราชวังจันทร์” ซึ่งได้มาจากวิธีการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 14 คน ประกอบด้วย ครูแม่ข่าย จำนวน 2 คน และครูลูกข่าย จำนวน 12 คน ดำเนินการวิจัยโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพด้วยวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ตรวจสอบข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ด้วยวิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลโดยการลดทอนขนาดและปริมาณข้อมูล ทำการเลือกข้อมูลเพื่อแสดงหลักฐาน สร้างและทดสอบยืนยันผลสรุป และทำการตรวจสอบรูปแบบโดยพิจารณาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวปฏิบัติ โดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็นชนิดมาตราประมาณค่า 5 ระดับ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ มัธยฐาน และพิสัยระหว่างควอไทล์

ผลการศึกษา พบว่า รูปแบบการเรียนรู้การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยเครือข่ายการจัดการความรู้ ประกอบด้วยกลวิธีการเรียนรู้และปัจจัยความสำเร็จ ในส่วนกลวิธีการเรียนรู้ แบ่งได้เป็น 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 สร้างเครือข่าย ใช้กลวิธีสร้างวิสัยทัศน์ร่วม ซึ่งประกอบด้วย 2 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 สร้างความตระหนัก และขั้นที่ 2 สร้างความมั่นใจ ในระยะที่ 2 เรียนรู้การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ใช้กลวิธีเสริมสร้างความรู้ร่วมกัน ซึ่งประกอบด้วย 9 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 จัดโอกาสการเรียนรู้อย่างเป็นทางการ ขั้นที่ 2 ศึกษาข้อมูลท้องถิ่น ขั้นที่ 3 สร้างโอกาสการเรียนรู้ ขั้นที่ 4 สร้างหลักสูตรท้องถิ่น ขั้นที่ 5 สร้างพื้นที่

¹ นิสิตระดับการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์

² ดร., อาจารย์ประจำภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์

³ รองศาสตราจารย์, อาจารย์ประจำภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์

เพียงอ้อ พุ่มเฟื่อง และคณะ

แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ขั้นที่ 6 จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ ขั้นที่ 7 จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ขั้นที่ 8 นำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้ ขั้นที่ 9 เรียนรู้การประเมินหลักสูตรท้องถิ่น ส่วนปัจจัยความสำเร็จ ประกอบด้วย ปัจจัยเกื้อหนุนครูแม่ข่าย และปัจจัยเกื้อหนุนครูลูกข่าย ซึ่งปัจจัยเกื้อหนุนครูแม่ข่าย ประกอบด้วย 3 ปัจจัย ได้แก่ 1) การทำงานเป็นทีม 2) ภาวะผู้นำทางวิชาการ 3) ความเป็นบุคคลเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุนครูลูกข่าย ประกอบด้วย 3 ปัจจัย ได้แก่ 1) การเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีม 2) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 3) การสื่อสารติดตาม

ผลการตรวจสอบรูปแบบ พบว่า รูปแบบการเรียนรู้การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยเครือข่ายการจัดการความรู้ มีแนวปฏิบัติที่มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน 47 ข้อ และมีแนวปฏิบัติที่มีความเป็นไปได้ในระดับมากที่สุด จำนวน 18 ข้อ

คำสำคัญ : 1. รูปแบบการเรียนรู้ 2. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น 3. เครือข่าย 4. การจัดการความรู้

Abstract

The purposes of this study were to investigate and examine the model of learning on local curriculum development with knowledge management networking. The target group comprised 14 teachers from “Rao Rak Pra Rarch Cha Wang Chan” local curriculum development network; 2 Node manager teachers and 12 teacher practitioners were selected by purposive sampling technique. Qualitative research method has been used for the study. Data collection was based on participation observation and informal interview. Methodological triangulation was used for validity checking. Data reduction, data display and conclusion and verification were used in data analysis. Rating scale questionnaire was used to examine the model appropriation and feasibility. Statistics used for data analysis were Median and Inter-quartile Range.

Research findings were as follows:

The model of learning on local curriculum with knowledge management networking consisted of learning strategies and key success factors. Learning strategies was divided into

เพียงอ้อ ฟุ้งเฟื่อง และคณะ

2 phases. The first phase; setting up the network with shared vision strategy consisting 2 steps: 1) Awareness raising and 2) Trust making. The second phase, local curriculum development learning with knowledge sharing strategy, consisting 9 steps: 1) Offering the opportunity for formal learning 2) Investigating community knowledge 3) Providing opportunity for learning 4) Constructing local curriculum 5) Creating cyber learning space for sharing knowledge 6) Developing lesson plans on local curriculum 7) Providing opportunity for knowledge sharing 8) Implementing local curriculum 9) Training for local curriculum evaluation. This model possessed 2 key success factors; the supporting factors of Node manager teachers and the supporting factors of teacher practitioners. The supporting factors of Node manager teachers of 3 sub-factors were: 1) Team working 2) Academic leadership 3) Learning person whereas The supporting factors of teacher practitioners of 3 sub-factors were: 1) Team learning 2) Knowledge sharing 3) Communication. The result of model examination revealed; 47 practice guides of model were accepted on the appropriation at the highest level and 18 practice guide were accepted on the feasibility at the highest level, were found in the study.

Key words : 1. model of learning 2. local curriculum 3. networking 4. knowledge management

ความเป็นมาของปัญหา

การพัฒนาประเทศแบบทุนนิยมตามแบบประเทศตะวันตกส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตในการดำรงอยู่ของคน จนกระทั่งเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชนชาดหาย การสะท้อนให้เห็นถึงสภาพความมั่นคงของชุมชนจึงแทบไม่มีเหลืออยู่ (เสรี พงศ์พิศ, 2544, หน้า 11) ประเด็นของการศึกษาเพื่อฟื้นฟูสำนึกท้องถิ่นกลายเป็นประเด็นสำคัญของการวิจัยในปัจจุบัน โดยเฉพาะการวิจัยแบบดุลยภาพที่มีมิติทางจิตวิญญาณมีความเชื่อทางศาสนาเป็นตัวนำให้อยู่ในระบบของศีลธรรม และมุ่งเน้นให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างคนที่อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มไม่ใช่อยู่อย่างปัจเจก (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2549, หน้า 4) ด้วยเหตุนี้ งานพัฒนาการศึกษาของชาติจึงควรมุ่งพัฒนาการจัดการศึกษาที่เป็นไปเพื่อท้องถิ่น ไม่ใช่เพื่อ

เพียงอ้อ พุ่มเฟื่อง และคณะ

ท้องถิ่น (เสรี พงศ์พิศ, 2550) โรงเรียนในฐานะสถาบันการศึกษาของแต่ละท้องถิ่นจึงจำเป็นต้องทำหน้าที่ปลูกฝังให้นักเรียนเกิดความผูกพันและเห็นคุณค่าของการดำรงอยู่ในท้องถิ่นของตนด้วยความภาคภูมิใจ ผ่านการจัดทำเป็นหลักสูตร (วีระ โรจน์พจนรัตน์, 2547, หน้า 16-19) และควรมีการรวมกลุ่มกันของโรงเรียนเพื่อสร้างหลักสูตร (เสน่ห์ จามริก, 2549)

หลังการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 การเรียนรู้และทำความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “หลักสูตรท้องถิ่น” จึงเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจและถูกกล่าวถึงในการประชุม การอบรม และการสัมมนาทางวิชาการบ่อยครั้ง แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าปัจจุบัน ครูผู้มีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาหลักสูตรของโรงเรียนยังขาดความรู้ความเข้าใจและไม่มีประสบการณ์ในการสร้างหลักสูตร ปัญหาจึงเกิดขึ้นเพราะครูทำไม่ได้ (อมรรัตน์ วัฒนาธร, 2550, หน้า 84) ซึ่งนักการศึกษา พบว่า ปัญหาและอุปสรรคเบื้องต้นในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของครูมาจากครูขาดความรู้ ความเข้าใจ และทักษะในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น อาจเนื่องจากครูมีความเคยชินต่อการใช้หลักสูตรสำเร็จรูปที่มาจากกระทรวงศึกษาธิการ ครูจึงไม่คุ้นเคยกับบทบาทในการเป็นผู้พัฒนาหลักสูตร ครูเข้าใจว่าการสร้างหลักสูตรคือการทำแผนการสอนอย่างต่อเนื่องจนจบเรื่องที่จะต้องสอน (สาลี ทองธิว, 2544) อีกทั้งพบว่า ครูขาดความรู้ความเข้าใจในประวัติความเป็นมาและพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมในแง่ลึก (Saban, 1995, p. 571) ดังนั้น การนำความรู้และคุณค่าของท้องถิ่นเข้าสู่การศึกษาในระบบโรงเรียนด้วยการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจะไม่สามารถดำเนินการให้บรรลุตามเจตนารมณ์แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 หากไม่มีการพัฒนาครู (Elliott, 1991, p. 54 ; Stenhouse, 1983, unpagged; สุวัฒนา เขี่ยมอรรถพร, 2546, หน้า 272 – 288) ทั้งนี้ นักการศึกษามีความเชื่อว่าการพัฒนาหลักสูตรสามารถนำไปสู่กระบวนการพัฒนาครูได้ด้วยตัวของมันเอง (Elliott, 1991, p. 54)

นอกจากนี้ ผลการศึกษาของ กรินทร์ สหเสียนต์ (2546) ได้พบว่า อุปสรรคสำคัญของครู ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น คือ การขาดบรรยากาศการเรียนรู้ ซึ่งอาจเนื่องมาจากครูที่รับการฝึกอบรมมักเป็นผู้ที่ได้รับมอบหมายให้มาเพียงผู้เดียว เมื่อดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจึงพบกับปัญหาต่างๆ เป็นต้นว่า บริบทของชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่แตกต่างกับสิ่งที่ครูได้รับการฝึกอบรม ครูขาดผู้ให้คำปรึกษาหรือเพื่อนร่วมงานที่สามารถร่วมแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็นได้ เพราะครูที่รับความรู้จากการอบรมมีเพียง

เพียงอ้อ พุ่มเฟื่อง และคณะ

คนเดียว ด้วยปัญหาและอุปสรรคตามที่กล่าวมา อาจเป็นสาเหตุที่ทำให้มีครูจำนวนน้อยที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

การเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ร่วมกันให้เกิดขึ้นกับครูเพื่อการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ประสบความสำเร็จจำเป็นต้องการเรียนรู้ร่วมกันของครูมากกว่าหนึ่งคน สอดคล้องกับแนวคิดการรวมกลุ่มเป็นเครือข่าย ซึ่งกล่าวถึงการเชื่อมโยงบุคคล คณะบุคคล หรือองค์การที่มีความสนใจหรือวัตถุประสงค์ร่วมกัน และใช้เครือข่ายเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ (Segerman-Peck, 1991) ซึ่งแนวคิดการพัฒนาครูในลักษณะรวมกลุ่มเป็นเครือข่าย มีผลการวิจัยที่แสดงให้เห็นว่า การพัฒนาครูในรูปแบบเครือข่าย สามารถช่วยในการนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติ และช่วยให้ครูได้เข้าใจเกี่ยวกับกลยุทธ์ต่างๆ ในการสอน ตลอดจนช่วยในการพัฒนาวิชาชีพของครู (Nadolny, 1999) ดังนั้น การเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ในลักษณะเครือข่ายอาจเอื้อให้ครูได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันมากยิ่งขึ้น

แนวคิดการเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ในลักษณะเครือข่ายที่มุ่งเน้นให้ครูได้มีปฏิสัมพันธ์แลกเปลี่ยนเรียนรู้สอดคล้องกับแนวคิด “การจัดการความรู้” หรือ KM (Knowledge Management) โดยเชื่อว่า การจัดการความรู้สามารถสร้างพลังเสริมแรงซึ่งกันและกันในกลุ่มสมาชิกของเครือข่ายได้ ทำให้เป้าหมายที่ตั้งไว้ร่วมกันประสบความสำเร็จ (วิจารณ์ พานิช, 2548, หน้า 198) เนื่องจากแนวคิด “การจัดการความรู้” มุ่งเน้นความสำคัญของการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ในกลุ่มผู้ปฏิบัติ เน้นการสร้างและการแบ่งปันความรู้ที่เกิดจากการลงมือปฏิบัติ เนื่องจากคำว่า “ความรู้” ที่นำมาใช้ภายใต้บริบทของ KM ไม่ได้กินความเพียงแค่อำนาจหรือความรู้ หากแต่ความรู้ นั้น มีทั้งส่วนที่เป็นทักษะ (Skill) ส่วนที่เป็นปฏิบัติ (Practice) และส่วนที่เป็นทัศนคติ (Attitude) อารมณ์ความรู้สึกรวมอยู่ในคำว่า “ความรู้” ด้วย (ประพนธ์ ผาสุกยี่ด, 2547, หน้า 20) และความสำเร็จของการถ่ายทอดความรู้ไม่ใช่อยู่ที่คอมพิวเตอร์หรือเอกสาร หากแต่อยู่ที่การปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนด้วยกัน ซึ่งจุดหมายปลายทางสำคัญของความรู้มิใช่ที่ตัวความรู้ แต่อยู่ที่การนำไปปฏิบัติ (Mcgregor D., 1967) และคนนำความรู้ไปปฏิบัติเหล่านี้จะสร้างความรู้ขึ้นใช้เองอยู่ตลอดเวลา (วิจารณ์ พานิช, 2548, หน้า 5) ซึ่งการนำแนวคิดการจัดการความรู้มาใช้กับบริบทของเครือข่าย ในลักษณะเครือข่ายพัฒนางานหรือคุณภาพงาน สมาชิกเครือข่ายจะมีการประชุมร่วมกัน นำความรู้จากประสบการณ์การทำงานของตนมาแลกเปลี่ยนกัน อาจเป็นแนวทางที่นำไปสู่ความสำเร็จของการรวมกลุ่มครูเป็นเครือข่ายเพื่อเรียนรู้การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นได้

เพียงอ้อ พุ่มเฟื่อง และคณะ

แนวความคิดการศึกษาการรวมกลุ่มครูเป็นเครือข่ายในลักษณะเครือข่ายการจัดการความรู้เพื่อเรียนรู้การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ชัดเจนขึ้นเมื่อผู้วิจัยพบว่า กลุ่มครูโรงเรียนจ่านกร้อง ซึ่งประสบความสำเร็จในการนำการจัดการความรู้มาใช้ในโรงเรียนและมีประสบความสำเร็จในการเรียนรู้การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจากการเข้าร่วมโครงการวิจัยของคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์ เรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรที่มีทรัพยากรเป็นฐาน : กรณีศึกษาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ท่องเที่ยวจังหวัดพิษณุโลก” ในปีการศึกษา 2548 มีเจตนาถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ให้แก่ครูในโรงเรียนต่างๆ ที่สนใจเรียนรู้การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น จำนวน 6 โรงเรียน ในลักษณะเครือข่าย โดยมีกลุ่มครูโรงเรียนจ่านกร้องมีบทบาทเป็นครูแม่ข่าย และครูจาก 6 โรงเรียนมีบทบาทเป็นครูลูกข่าย ซึ่งเรียกว่า เครือข่ายพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น “เรารักพระราชวังจันทน์”

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษารูปแบบการเรียนรู้การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยเครือข่ายการจัดการความรู้ โดยมุ่งหวังให้เป็นแนวทางหนึ่งของการพัฒนาครูให้มีศักยภาพด้านพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งสนองตอบเจตนารมณ์แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ตามที่กล่าวมาข้างต้น

จุดมุ่งหมายของการศึกษา

1. เพื่อศึกษารูปแบบการเรียนรู้การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยเครือข่ายการจัดการความรู้
2. เพื่อตรวจสอบรูปแบบการเรียนรู้การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยเครือข่ายการจัดการความรู้

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านแหล่งข้อมูล 1) สนามวิจัย ผู้วิจัยเลือกเครือข่ายพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น “เรารักพระราชวังจันทน์” เป็นสนามวิจัย ประกอบด้วย 7 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนแม่ข่าย 1 โรงเรียน คือ โรงเรียนจ่านกร้อง และโรงเรียนลูกข่าย 6 โรงเรียน คือ โรงเรียนดอนทองวิทยา โรงเรียนบ้านกว้างพิทยาคม โรงเรียนท่าทองพิทยาคม โรงเรียนวังน้ำคู้ศึกษา โรงเรียนบางระกำวิทยศึกษา และโรงเรียนบ่อโพธิ์วิทยา 2) กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูล จำนวน 14 คน ประกอบด้วย ครูแม่ข่ายที่มีบทบาทสำคัญกับการจัดการความรู้ของเครือข่าย จำนวน 2 คน และครูลูกข่ายที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนลูกข่าย จำนวน 12 คน

เพียงอ้อ พุ่มเฟื่อง และคณะ

ขอบเขตด้านเนื้อหา 1) กลวิธีการเรียนรู้การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของครูเครือข่ายพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น 2) ปัจจัยความสำเร็จในการเรียนรู้การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยเครือข่ายการจัดการความรู้ 3) ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของกลวิธีการเรียนรู้ในรูปแบบการเรียนรู้การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยเครือข่ายการจัดการความรู้

วิธีดำเนินการวิจัย

ตอนที่ 1 ศึกษาแบบการเรียนรู้การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยเครือข่ายการจัดการความรู้

1. **เลือกสนามวิจัย** ผู้วิจัยเลือกเครือข่ายพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น “เรารักพระราชวังจันทน์” เป็นสนามวิจัยโดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยมีประเด็นในการพิจารณาเลือกสนามวิจัย 3 ประการ 1) ความรู้ ประสบการณ์ และความสำเร็จในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ของครูแม่ข่าย 2) ความรู้และประสบการณ์ด้านการจัดการความรู้ในระดับโรงเรียนของครูแม่ข่าย 3) สัมพันธภาพที่ดีระหว่างผู้วิจัยกับครูแม่ข่าย

2. **เตรียมตัวเข้าสนาม** ผู้วิจัยฝึกทักษะการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยการทำงานเป็นผู้ช่วยนักวิจัยของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อเรียนรู้และฝึกทักษะ การสังเกต การสัมภาษณ์ การจดบันทึกภาคสนาม และการตีความข้อมูล พร้อมทั้งเตรียมกรอบแนวคิดในการเก็บข้อมูลด้านการจัดการความรู้แบบเครือข่ายและการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น จากตำรา งานวิจัย และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้ เพื่อกำหนดประเด็นในการเก็บข้อมูล และเตรียมเครื่องมือในการเก็บข้อมูล ได้แก่ แบบบันทึกภาคสนาม แบบบันทึกข้อมูลเสียง แบบบันทึกข้อมูลภาพถ่าย พร้อมทั้งอุปกรณ์บันทึกเสียงขนาดเล็ก และกล้องถ่ายภาพ

3. **เข้าสนาม** ผู้วิจัยมีขั้นตอนการเข้าสู่สนามวิจัย 4 ขั้นตอน คือ 1) สร้างสัมพันธภาพกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูล 2) แสดงสถานภาพของผู้วิจัยและขออนุญาตเข้าสนามวิจัย 3) เข้าร่วมกิจกรรมของเครือข่าย และ 4) ติดตามการเรียนรู้การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของครูในเครือข่าย

4. **เก็บรวบรวมข้อมูล** ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลทั่วไปของโรงเรียนลูกข่ายจาก เว็บไซต์ (website) รายงานการประเมินตนเอง (SAR) และเอกสารทางราชการที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้ประกอบการศึกษา

เพียงอ้อ พุ่มเฟื่อง และคณะ

ภาคสนาม ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (informal interview) เป็นวิธีการหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูล

5. **ตรวจสอบข้อมูล** ผู้วิจัยกำหนดวิธีตรวจสอบความเที่ยงตรง (validity) ของข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ ด้วยวิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (methodological triangulation) โดยวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการต่างๆ กัน ในการรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน ได้แก่ การสังเกต การสัมภาษณ์ และบันทึกภาคสนาม

6. **วิเคราะห์ข้อมูล** ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนข้างต้นโดยใช้กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และกระบวนการของการจัดการความรู้ (knowledge management) มาเป็นแนวทาง การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นโดยการสร้างเป็นสมมติฐานชั่วคราว (working hypothesis) และทดสอบสมมติฐานและปรับสมมติฐานเป็นระยะในขณะอยู่ในพื้นที่ (analysis in the field) และหลังจากเก็บข้อมูลทั้งหมดผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูล (analysis after data collection) โดยการลดทอนขนาดและปริมาณข้อมูล (data reduction) ทำการเลือกข้อมูลเพื่อแสดงหลักฐาน (data display) และทำการสร้างและทดสอบยืนยันผลสรุป (conclusion and verification) โดยใช้การวิเคราะห์แบบอุปนัย (analytic induction)

7. **วิเคราะห์ข้อมูล** ผู้วิจัยนำข้อสรุปที่ได้จากการศึกษารูปแบบการเรียนรู้การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยเครือข่ายการจัดการความรู้ มานำเสนอในลักษณะพรรณนา (Description) โดยหยิบยกข้อความและคำพูดประกอบการบรรยายความรู้สึกของผู้ที่ถูกล่ามถึง พร้อมทั้งนำเสนอตารางสรุปผลการศึกษาทวิวิธีการเรียนรู้และปัจจัยความสำเร็จในการเรียนรู้การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยเครือข่ายการจัดการความรู้

ตอนที่ 2 ตรวจสอบรูปแบบการเรียนรู้การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยเครือข่ายการจัดการความรู้

ผู้วิจัยกำหนดกลุ่มผู้ตรวจสอบรูปแบบ จำนวน 14 คน โดยเจาะจงเลือกครูแม่ข่ายที่มีบทบาทสำคัญในการจัดการเครือข่าย จำนวน 2 คน และครูลูกข่ายที่มีบทบาทเป็นครูแกนนำการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนลูกข่าย โรงเรียนละ 2 คน จำนวน 6 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนดอนทองวิทยา โรงเรียนบ้านกร่างพิทยาคม โรงเรียนท่าทองพิทยาคม โรงเรียนวังน้ำคู้ศึกษา โรงเรียนบางระกำวิทยศึกษศึกษา และ

เพียงอ้อ พุ่มเฟื่อง และคณะ

โรงเรียนบ่อโพธิ์วิทยา โดยผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ประกอบด้วยช่องของความเหมาะสม และช่องความเป็นไปได้ ซึ่งผู้วิจัยนำข้อสรุปที่ได้จากการศึกษาพฤติกรรมการเรียนรู้การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยเครือข่ายการจัดการความรู้ของครูในเครือข่ายพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น “เรารักพระราชนิพนธ์” มาเป็นประเด็นในแบบสอบถาม และทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้โดยการเปรียบเทียบคำตอบของผู้ให้ข้อมูลแต่ละคนกับคำตอบของกลุ่ม ด้วยการคำนวณหาค่ามัธยฐาน (Median) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Inter-quartile Range)

ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ผลการศึกษารูปแบบการเรียนรู้การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยใช้เครือข่ายการจัดการความรู้ มี 2 ส่วน คือ พฤติกรรมการเรียนรู้การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยเครือข่ายการจัดการความรู้ และปัจจัยความสำเร็จในการเรียนรู้การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยเครือข่ายการจัดการความรู้

1.1 พฤติกรรมการเรียนรู้การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยเครือข่ายการจัดการความรู้

พบว่า พฤติกรรมเรียนรู้ แบ่งออกเป็น 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 สร้างเครือข่าย และระยะที่ 2 เรียนรู้การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ระยะที่ 1 สร้างเครือข่าย ใช้กลยุทธ์สร้างวิสัยทัศน์ร่วม ซึ่งมีการดำเนินการ 2 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 สร้างความตระหนัก ประกอบด้วยกิจกรรม 2 กลวิธี คือ 1) การเล่าความสำเร็จ และ 2) การแสดงหลักฐานความสำเร็จ ขั้นที่ 2 สร้างความมั่นใจ ประกอบด้วยกิจกรรม 2 กลวิธี คือ 1) การสนทนาซักถาม และ 2) การแสดงแผนการส่งเสริมความรู้ ซึ่งผลจากการสร้างวิสัยทัศน์ร่วมทำให้เกิดการรวมกลุ่มโรงเรียนเป็นเครือข่ายพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น “เรารักพระราชนิพนธ์” โดยมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน คือ “การเรียนรู้การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยใช้เครือข่ายจัดการความรู้”

ระยะที่ 2 เรียนรู้การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ใช้กลยุทธ์เสริมสร้างความรู้ร่วมกัน ประกอบด้วยดำเนินการ 9 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 จัดโอกาสการเรียนรู้อย่างเป็นทางการ ขั้นที่ 2 ศึกษาข้อมูลท้องถิ่น ขั้นที่ 3 สร้างโอกาสการเรียนรู้ ขั้นที่ 4 สร้างหลักสูตรท้องถิ่น ขั้นที่ 5 สร้างพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ขั้นที่ 6 จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ ขั้นที่ 7 จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ขั้นที่ 8 นำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้ ขั้นที่ 9 เรียนรู้การประเมินหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งในแต่ละขั้นตอนสรุปได้ดังนี้

เพียงอ้อ พุ่มเฟื่อง และคณะ

ขั้นที่ 1 จัดโอกาสการเรียนรู้อย่างเป็นทางการ ประกอบด้วยกิจกรรม 4 กลวิธี คือ 1) การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การสร้างหลักสูตรท้องถิ่น” 2) การฟังบรรยาย 3) การฝึกเขียนโครงร่างหลักสูตรท้องถิ่น และ 4) อภิปรายซักถาม ซึ่งจากการอบรมครูผู้ช่วยมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของ “หลักสูตรท้องถิ่น” การกำหนดสาระท้องถิ่นในหลักสูตรท้องถิ่น การกำหนดองค์ประกอบของหลักสูตรท้องถิ่น การสร้างหน่วยการเรียนรู้ การบูรณาการหลักสูตรท้องถิ่นกับ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ และการพัฒนาวัฒนธรรมหลักสูตรท้องถิ่นสู่การวิจัยเพื่อเป็นผลงานวิชาการ ผลจากการอบรมทำให้ครูผู้ช่วยแต่ละโรงเรียนได้ประเด็นในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น คือ โรงเรียนบางระกำวิทยศึกษามีประเด็นเรื่อง “สุนัขน้อยบางแก้ว” โรงเรียนบ้านกร่างพิทยาคมได้ประเด็นเรื่อง “เมืองพระยาอมราช” โรงเรียนท่าทองพิทยาคม ได้ประเด็นเรื่อง “วัดจุนนาง” โรงเรียนดอนทองวิทยา ได้ประเด็นเรื่อง “14 หมู่บ้าน ตำบลดอนทอง” โรงเรียนวังน้ำคู้ศึกษา ได้ประเด็นเรื่อง “ตามรอยเส้นทางทัพ : วัดปากพิง” และโรงเรียนบ่อโพธิ์วิทยาได้ประเด็นเรื่อง “บ่อเกลือพันปี”

ขั้นที่ 2 ศึกษาข้อมูลท้องถิ่น ประกอบด้วยกิจกรรม 2 กลวิธี คือ 1) จัดทีมปฏิบัติการ และ 2) ค้นคว้าหาข้อมูล ซึ่งผลจากการศึกษาข้อมูลท้องถิ่นทำให้ครูผู้ช่วยได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับท้องถิ่นมากขึ้น เป็นผลให้สามารถกำหนดประเด็นการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของกลุ่มตนเองได้ชัดเจนขึ้น

ขั้นที่ 3 สร้างโอกาสการเรียนรู้ ประกอบด้วยกิจกรรม 4 กลวิธี คือ 1) จัดตลาดนัดความรู้ “หลักสูตรท้องถิ่น” 2) การเล่าความสำเร็จ 3) การจัดนิทรรศการ 4) การศึกษาตัวอย่างหลักสูตรท้องถิ่น ผลจากการสร้างโอกาสการเรียนรู้ ทำให้ครูผู้ช่วยได้รับความรู้และประสบการณ์การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจากครูที่ประสบความสำเร็จนั้น เป็นการขยายความเข้าใจของครูผู้ช่วยในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในภาพรวมชัดเจนมากขึ้น เห็นกระบวนการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่มีความสอดคล้องกันตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งประสบความสำเร็จ ช่วยกระตุ้นให้ครูผู้ช่วยเกิดคำถามและคิดเปรียบเทียบเชื่อมโยงเรื่องราวที่ได้รับฟังเข้ากับบริบทการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของตนเอง รวมทั้งกระตุ้นให้ครูได้ริเริ่มวางแผนทางในการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งนำไปสู่การมีปฏิสัมพันธ์และอภิปรายซักถามในกลุ่มครูโรงเรียนเดียวกันมากขึ้น

ขั้นที่ 4 สร้างหลักสูตรท้องถิ่น มีกิจกรรม 1 กลวิธี คือ การประชุมระดมสมอง ซึ่งในการดำเนินการสร้างหลักสูตรท้องถิ่น ครูผู้ช่วยใช้การประชุมระดมสมองสมาชิกในกลุ่มเพื่อจัดทำเอกสาร

เพียงอ้อ พุ่มเฟื่อง และคณะ

หลักสูตรร่วมกัน ซึ่งผลจากการดำเนินการสร้างหลักสูตรท้องถิ่นทำให้ครูลูกข่ายได้เอกสารหลักสูตรท้องถิ่น โดยจากขั้นตอนการสร้างหลักสูตรท้องถิ่น 13 ขั้นตอนคือ ขั้นที่ 1 จัดหมวดหมู่ข้อมูลท้องถิ่น ขั้นที่ 2 สร้างเจตนารมณ์ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ขั้นที่ 3 เชื่อมโยงข้อมูลท้องถิ่นกับหลักสูตรชาติ และหลักสูตรสถานศึกษา ขั้นที่ 4 กำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ขั้นที่ 5 กำหนดองค์ประกอบของหลักสูตรท้องถิ่น ขั้นที่ 6 กำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย คุณลักษณะที่พึงประสงค์ ขั้นที่ 7 วิเคราะห์ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังและสาระการเรียนรู้ ขั้นที่ 8 กำหนดโครงสร้างเนื้อหาและเวลาของหลักสูตรท้องถิ่น ขั้นที่ 9 กำหนดแนวทางการจัดการเรียนรู้ และออกแบบกิจกรรม สื่อ และแหล่งเรียนรู้ ขั้นที่ 10 กำหนดวิธีวัดผล เครื่องมือวัดผล และเกณฑ์การประเมินผลการเรียนรู้ ขั้นที่ 11 จัดทำคำอธิบายรายวิชา ขั้นที่ 12 ตรวจสอบเอกสารหลักสูตรท้องถิ่น ขั้นที่ 13 เขียนแผนการจัดการเรียนรู้

ขั้นที่ 5 สร้างพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีกิจกรรม คือ การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ โดยครูแม่ข่ายเชิญชวนให้ครูลูกข่ายแต่ละโรงเรียนมาเรียนรู้การใช้พื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้บนเว็บไซต์ gotoknow.org ซึ่งในการอบรมครูลูกข่ายได้เรียนรู้ และฝึกปฏิบัติสร้างและใช้บล็อก (blog) เพื่อติดต่อสื่อสารกับครูแม่ข่ายและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้สนใจ ผลจากการอบรมทำให้ครูลูกข่ายมีบล็อก (blog) และเพลเน็ต (planet) ของตนเองเป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้และติดต่อสื่อสารให้กับครูแม่ข่าย ครูลูกข่ายจากต่างโรงเรียน และบุคคลทั่วไปได้มากยิ่งขึ้น

ขั้นที่ 6 จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ มีกิจกรรม คือ การปฏิบัติการในโรงเรียน โดยครูลูกข่ายจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ประกอบหลักสูตรท้องถิ่น และครูแม่ข่ายให้อิสระแก่ครูลูกข่ายในการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ประกอบหลักสูตรท้องถิ่นตามรูปแบบของตนเอง หรือตามรูปแบบที่แต่ละโรงเรียนกำหนด โดยครูลูกข่ายมีการแบ่งหน้าที่จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ตามหน่วยการเรียนรู้ที่ตนเองรับผิดชอบ เป็นผลให้การดำเนินการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้สำเร็จในระยะเวลาอันสั้น

ขั้นที่ 7 จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประกอบด้วยกิจกรรม 2 กลวิธี คือ 1) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามเครือข่าย 2) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเครือข่าย ผลจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทำให้ครูแม่ข่ายได้ความรู้เกี่ยวกับการเสริมพลังการเรียนรู้ในเครือข่าย และครูลูกข่ายได้ความรู้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาปรับปรุงเอกสารหลักสูตรท้องถิ่นของตนเอง

เพียงขอ ฟุ้งเฟื่อง และคณะ

ขั้นที่ 8 นำหลักสูตรท้องถิ่นไปทดลองใช้ มีกิจกรรม คือ การปฏิบัติการจริง โดยครูแม่ข่ายมีการติดตามผลการดำเนินการทดลองใช้อย่างต่อเนื่อง และแนะนำวิธีแก้ปัญหา พร้อมทั้งชื่นชมความสำเร็จที่ครูลูกข่ายพยายามแก้ปัญหาด้วยตนเอง ซึ่งหลังการทดลองใช้ครูลูกข่ายมีการแก้ไขปรับปรุงหลักสูตรและบทวนวิธีการที่ทำให้สำเร็จ

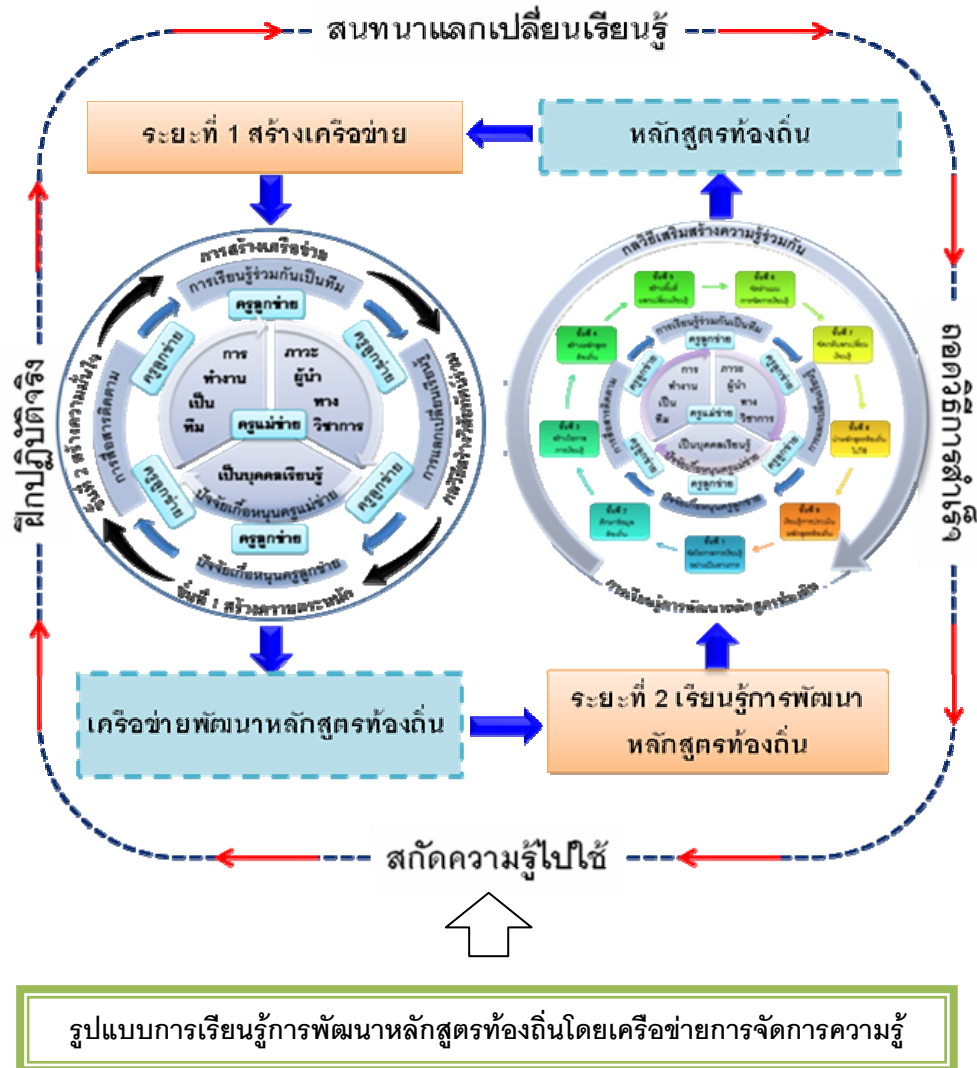
ขั้นที่ 9 เรียนรู้การประเมินหลักสูตรท้องถิ่น ประกอบด้วยกิจกรรม 2 กลวิธี คือ 1) การเตรียมความพร้อม “การประเมินหลักสูตรท้องถิ่น” 2) การฝึกการประเมินเอกสารหลักสูตรท้องถิ่น ผลการเรียนรู้ทำให้ครูแม่ข่ายและครูลูกข่ายรู้ข้อบกพร่องของหลักสูตรท้องถิ่นของตนเองและได้ความรู้ในการตรวจสอบคุณภาพหลักสูตรท้องถิ่นที่พัฒนาขึ้น นำไปสู่การดำเนินการปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของตนเองให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น

1.2 ปัจจัยความสำเร็จในการเรียนรู้การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยเครือข่ายการจัดการความรู้ พบว่า ปัจจัยเกื้อหนุนครูแม่ข่าย ให้สามารถส่งเสริมและสนับสนุนให้เครือข่ายการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นบรรลุวิสัยทัศน์ที่กำหนด ประกอบด้วย 3 ปัจจัย ได้แก่ 1) การทำงานเป็นทีม 2) ภาวะผู้นำทางวิชาการ 3) ความเป็นบุคคลเรียนรู้ **ปัจจัยเกื้อหนุนครูลูกข่าย** ให้สามารถเรียนรู้การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นได้ตามวิสัยทัศน์ที่กำหนด ประกอบด้วย 3 ปัจจัย ได้แก่ 1) การเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีม 2) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 3) การสื่อสารติดตาม

ตอนที่ 2 ผลการตรวจสอบรูปแบบการเรียนรู้การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยใช้เครือข่ายการจัดการความรู้

รูปแบบการเรียนรู้การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยเครือข่ายการจัดการความรู้ มีแนวปฏิบัติที่มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน 47 ข้อ และมีแนวปฏิบัติที่มีความเป็นไปได้ในระดับมากที่สุด จำนวน 18 ข้อ จากผลการวิจัยกลวิธีการเรียนรู้การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและปัจจัยความสำเร็จของครูในเครือข่ายพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น “เรารักพระราชวังจันทน์” ได้ข้อค้นพบเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของครูที่เรียนรู้ร่วมกันโดยใช้แนวคิดของการจัดการความรู้ในลักษณะเครือข่าย ซึ่งนำมาสร้างเป็นรูปแบบการเรียนรู้การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยเครือข่ายการจัดการความรู้ในลักษณะแผนภาพเพื่อเป็นแนวทางในการนำประยุกต์ใช้สำหรับการพัฒนาครูด้านการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยดำเนินการตามรูปแบบหรือประยุกต์ใช้รูปแบบดังนี้

เพียงอ้อ พุ่มเฟื่อง และคณะ

ภาพ 9 รูปแบบการเรียนรู้การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยเครือข่ายการจัดการความรู้

เพียงขอ ฟุ้งเฟื่อง และคณะ

อภิปรายผล

รูปแบบการเรียนรู้การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยเครือข่ายการจัดการความรู้ ประกอบด้วย การดำเนินการ 2 ระยะ คือ 1) การสร้างวิสัยทัศน์ร่วม และ 2) การเสริมสร้างความร่วมมือกัน โดยในระยะของการสร้างวิสัยทัศน์ซึ่งเป็นกลวิธีที่ครูแม่ข่ายดำเนินการเพื่อให้โรงเรียนลูกข่ายรับรู้ เข้าใจ และตระหนักถึงการพัฒนาศักยภาพท้องถิ่น สอดคล้องกับแนวคิดของการเป็นเครือข่ายของ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2545, หน้า 37) ซึ่งกล่าวว่า สมาชิกที่เข้ามาอยู่ในเครือข่ายต้องมีความรู้สึกนึกคิดและการรับรู้ร่วมกันถึงเหตุการณ์เข้าร่วมเป็นเครือข่าย และมองเห็นภาพของจุดหมายในอนาคตร่วมกันระหว่างสมาชิกในกลุ่ม นอกจากนี้การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมของเครือข่ายยังเป็นวิธีการกำหนดความรู้เพื่อกำหนดทิศทางการจัดการความรู้ของเครือข่ายด้วย สอดคล้องกับแนวคิดของ พรอบซ์ จี และคณะ (Probst, G, 2000 อ้างอิงใน อำนวย เกาตระกูล, 2548) ซึ่งเริ่มต้นกระบวนการจัดการความรู้ด้วยการกำหนดความรู้ที่ต้องการ (knowledge identification) และสอดคล้องกับแนวคิดของประพนธ์ ผาสุกยี่ด (2549, หน้า 23) ที่กล่าวว่าจัดการความรู้ควรเริ่มต้นด้วยการกำหนดวิสัยทัศน์ หรือเป็นทิศทางการจัดการความรู้ การดำเนินการสร้างเครือข่ายด้วยกลวิธีการสร้างวิสัยทัศน์ร่วมโดยครูเป็นผู้ดำเนินการ ซึ่งผ่านการสั่งการในระบบบริหาร ทำให้การปฏิบัติงานของครูเครือข่ายมีลักษณะเป็นกัลยาณมิตรโดยธรรมชาติ ความรู้ประเภทฝังลึกในตัวครูแม่ข่ายจึงถูกถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนเรียนรู้สู่ครูลูกข่ายได้รวดเร็ว สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการความรู้ฝังลึกของ ประพนธ์ ผาสุกยี่ด (2549, หน้า 23) ซึ่งกล่าวว่าเมื่อทุกคนมีใจพร้อมให้ พร้อมแบ่งปันสิ่งที่ได้เรียนรู้มาทั้งที่ถือว่าเป็นความสำเร็จ (Best Practice) หรือเป็นการถอดบทเรียน (Lesson Learned) ที่ได้มาจากข้อผิดพลาด ทุกคนก็เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน และสามารถสร้างความรู้ใหม่ได้ภายในตัวเอง อีกทั้งสามารถนำไปปรับใช้ในการทำงานครั้งต่อไป ซึ่งได้ผลอย่างไร มีประสบการณ์หรือได้เรียนรู้อะไรให้นำมาแบ่งปัน หมั่นเวียนกันเช่นนี้ต่อไปอย่างไม่จบสิ้น จะเห็นได้ว่าเมื่อทุกคนต่างพร้อมที่จะให้ ทุกคนจะได้รับไปอย่างต่อเนื่องเช่นกัน ตรงกับคำพูดที่ว่า “ยิ่งให้ยิ่งได้รับ”

ส่วนในระยะที่ 2 คือ การเสริมสร้างความร่วมมือกัน เป็นขั้นตอนการเรียนรู้การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของครูที่ผสมผสานกลวิธีการเรียนรู้แบบฝึกอบรมและการปฏิบัติจริง อีกทั้งกลวิธีการติดตาม และการสื่อสารแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกัน โดยความรู้ที่ครูได้เรียนรู้จากการรวมกลุ่มในลักษณะเครือข่ายนี้ ทำให้ครูได้แลกเปลี่ยนวิธีการที่นำไปสู่ความสำเร็จในการพัฒนาศักยภาพท้องถิ่นได้ ซึ่งการจัดการความรู้ของเครือข่ายในลักษณะนี้ควรเกิดขึ้นกับครูและองค์กร สอดคล้องกับ คีย์เซอร์ (Keyser, 2004, p.2) ซึ่งกล่าวว่า

เพียงอ้อ พุ่มเฟื่อง และคณะ

การจัดการความรู้เป็นสิ่งที่ต้องการขององค์กรในปัจจุบันที่ต้องการให้เกิดขึ้นในตัวบุคลากรมากที่สุด โดยเฉพาะในการแลกเปลี่ยน “กลวิธี” (know-how) ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้บุคคลหรือองค์กรประสบความสำเร็จทั้งในระยะยาวและในอนาคต (Pierer, 2002, p.5) ขั้นตอนกระบวนการที่พบในการเสริมสร้างความรู้ร่วมกันของเครือข่ายสอดคล้องกับกระบวนการจัดการความรู้ของประพนธ์ ผาสุกยี่ด (2549, หน้า 23) ที่นำเสนอในรูปแบบโมเดลปลาหัว ประกอบด้วย ส่วนที่เป็นวิสัยทัศน์ หรือเป็นทิศทางของการจัดการความรู้ ส่วนที่เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Share and Learn) อันเป็นหัวใจและเป็นส่วนที่ยากลำบากที่สุด แต่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการเรียนรู้ของครู ถ้ามีการแลกเปลี่ยนความรู้กันมาก ก็ยิ่งได้ความรู้มากทั้งต่อตนเอง และองค์กร (Marali, 2001, pp.44-45) ทั้งยังจะช่วยในการแก้ปัญหาได้ดีและช่วยเพิ่มพูนความสามารถและทักษะของผู้ปฏิบัติอีกด้วย (Davenport de Long & Beers, 1998, pp. 45-47) โดยเฉพาะในสถานศึกษา การแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างครูกับครู ครูกับนักเรียนและระหว่างครูกับผู้บริหารสถานศึกษา จะช่วยให้สถานศึกษามีความเข้มแข็งทางวิชาการในฐานะผู้นำความรู้ในสังคม (Sallis & Jones, 2002, p. 22) แต่อย่างไรก็ตามการนำความรู้ไปใช้เกิดความสะดวกรวดเร็ว และมีความคล่องตัวในบริบทโครงสร้างภายในสถานศึกษา ควรเป็นรูปแบบที่ส่งเสริมการนำความรู้ที่เป็นประโยชน์ไปใช้ด้วย เพื่อให้สามารถสนองความต้องการของสถานศึกษาและเป็นไปตามความคาดหวังของชุมชนที่ต้องการให้ครูมีความเข้มแข็งทางวิชาการ (Perskins, 2000; Karsten Voncken & Voorthlus, 2000, pp. 154 - 155) และที่สำคัญรูปแบบต้องมีลักษณะแนวราบและมีเครือข่ายภายในที่ไม่เน้นการใช้อำนาจสั่งการ หรือควบคุมอย่างเข้มงวด มีความยืดหยุ่น ยอมให้มีการตัดสินใจร่วมของคณะครู อาจารย์ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง หรือ หน่วยงานภายใน (Lethwood L., 1998, p. 263; Grundstein, 2001, p.264; Sallis & Jones, 2002, pp. 22-29) เป็นการเพิ่มศักยภาพการเรียนรู้ของครูได้เร็วขึ้น อันจะเป็นพลังสร้างสรรค์ที่จะนำไปสู่ความเป็นเลิศในระยะยาว (McElroy. 2003 : 3-7) และเป็นการพัฒนาวิชาชีพครูที่ได้ผลมากที่สุด คือ การที่ครูเป็นผู้ที่เรียนรู้ตลอดชีวิต และเรียนรู้ในบริบทที่ตนเองกำลังเผชิญ (Little, 1993, p. 129; Farrell, 1998, p. 132)

การตรวจสอบรูปแบบด้านความเหมาะสม จากผลการวิจัยที่พบว่าครูมีความคิดเห็นไม่สอดคล้องกัน ในกลวิธีการเรียนรู้ระยะที่ 2 การเสริมสร้างความรู้ร่วมกัน ขั้นตอนที่ 3 สร้างโอกาสการเรียนรู้ ซึ่งเครือข่ายใช้วิธีการจัดนิทรรศการ และครูแม่ข่ายมีบทบาทในการอธิบายและตอบข้อซักถามแก่ครูลูกข่าย ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการกิจกรรมที่เครือข่ายจัดดังกล่าวเป็นการจัดร่วมกับสถาบันอุดมศึกษาซึ่งมีผู้เข้าร่วมงาน

เพียงขอ ฟุ้งเฟื่อง และคณะ

จำนวนการครูแม่ข่ายจึงไม่สามารถอธิบายและตอบข้อซักถามแก่ครูลูกข่ายได้อย่างละเอียด ซึ่งครูได้ให้ข้อเสนอว่ากิจกรรมดังกล่าวควรดำเนินการโดยครูในเครือข่ายเองจะทำให้ครูลูกข่ายสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับครูแม่ข่ายได้ดียิ่งขึ้น ในขั้นตอนที่ 5 สร้างพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยใช้วิธีการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ ซึ่งครูลูกข่ายมีบทบาทในการเรียนรู้ ฝึกปฏิบัติการสร้างและใช้บล็อก เพื่อติดต่อสื่อสารกับครูแม่ข่ายและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้สนใจ ครูมีความคิดเห็นไม่สอดคล้องกัน ทั้งนี้เนื่องจากมาจากการวันและเวลาในการจัดอบรมถูกกำหนดโดยสถาบันอุดมศึกษาซึ่งเป็นผู้จัดการอบรม ซึ่งตรงกับวันที่ครูลูกข่ายบางโรงเรียนติดภารกิจไม่สามารถเข้าร่วมอบรมได้จึงไม่ได้รับความรู้เรื่องดังกล่าว ทั้งนี้ครูเสนอให้ครูในเครือข่ายจัดการอบรมเองโดยให้ครูแม่ข่ายเป็นวิทยากร ส่วนด้านความเป็นไปได้ ครูมีความคิดเห็นสอดคล้องไม่สอดคล้องกันถึง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระยะที่ 2 การเสริมสร้างความรู้ร่วมกัน ขั้นตอนที่ 1 จัดโอกาสการเรียนรู้อย่างเป็นทางการ ส่วนของบทบาทครูลูกข่าย ซึ่งผู้บริหารโรงเรียนลูกข่ายดำเนินการเลือกครู 1 คนเป็นผู้นำกลุ่มพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียน ทั้งนี้เนื่องจากครูมีความคิดเห็นว่าการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนไม่ควรกำหนดให้เป็นหน้าที่รับผิดชอบของครูคนใดคนหนึ่งหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งแต่ครูทุกคนในโรงเรียนควรดำเนินการร่วมกัน รับรู้สภาพปัญหา และเรียนรู้ร่วมกัน การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนจึงจะประสบความสำเร็จ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้

1. ในระยะเริ่มต้นของการสร้างเครือข่าย ควรคำนึงถึงความเป็นธรรมชาติของเครือข่ายอันเกิดจากมิตรภาพและความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนแม่ข่ายกับโรงเรียนลูกข่าย และระหว่างครูแม่ข่ายกับครูลูกข่าย ไม่ควรเป็นไปในลักษณะบังคับด้วยวิธีการบริหารสั่งการในแนวดิ่งเพื่อให้เกิดเครือข่าย ซึ่งไม่เป็นเอื้อต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในส่วนของความรู้ฝังลึก (Explicit Knowledge) ตามแนวการจัดการความรู้
2. ควรให้ความสำคัญกับการเลือกครูผู้นำหรือทีมงานการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนลูกข่ายแต่ละโรงเรียน โดยพิจารณาเลือกทีมครูที่มีคุณลักษณะของบุคคลเรียนรู้ (learning person) และประกอบด้วยครูที่มีบทบาทสำคัญในกลุ่มงานวิชาการของโรงเรียน แต่สำหรับโรงเรียนที่มีความพร้อมและความสนใจการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ควรดำเนินการร่วมกันทั้งโรงเรียนในลักษณะโครงการหรือแผนปฏิบัติงานประจำปีของโรงเรียน

เพียงขอ ฟุ้งเฟื่อง และคณะ

3. การจัดกิจกรรมเรียนรู้การประเมินหลักสูตรท้องถิ่น นอกจากการประเมินเอกสารหลักสูตรท้องถิ่นแล้ว ควรจัดกิจกรรมให้ความรู้แก่ครูผู้ช่วยในการประเมินหลักสูตรท้องถิ่นเชิงระบบ โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมิน ซึ่งเป็นกิจกรรมเพิ่มเติมจากรูปแบบการเรียนรู้การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยเครือข่ายการจัดการความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้

4. การนำรูปแบบการเรียนรู้การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยเครือข่ายการจัดการความรู้ไปใช้ควรปรับลดจำนวนหรือปริมาณโรงเรียนผู้ช่วยตามความเหมาะสม โดยพิจารณาจากความสามารถของกลุ่มครูแม่ข่ายในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และการติดตามผลการดำเนินงานเพื่อให้การช่วยเหลือสนับสนุนจนครูผู้ช่วยพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นได้สำเร็จ

5. ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษาพฤติกรรมที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากโครงการวิจัยของนักวิชาการในสถานอุดมศึกษา ดังนั้นหากมีการนำผลการวิจัยไปใช้ จำเป็นต้องมีผู้รู้หรือหน่วยงานทางการศึกษามาสนับสนุนในการสร้างกลุ่มครูแม่ข่ายที่มีคุณภาพ จากนั้นจึงดำเนินการสร้างเครือข่ายให้เกิดขึ้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการนำแนวคิดการสร้างเครือข่ายการจัดการความรู้ไปใช้เป็นแนวทางพัฒนาครูในด้านอื่นๆ ตามความต้องการพัฒนาตนเองของครู ด้วยการสนับสนุนจากหน่วยงานทางการศึกษา บุคลากร และนักวิชาการด้านการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาครู

2. ควรมีการสร้างรูปแบบการประเมินหลักสูตรท้องถิ่นที่อิงคุณค่าความรู้ท้องถิ่นของโรงเรียนที่เรียนรู้การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยเครือข่ายการจัดการความรู้ที่สามารถนำไปใช้ได้กับสถานศึกษาชั้นพื้นฐานทุกแห่ง

3. ในการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการเรียนรู้ของครู ผู้วิจัยควรศึกษาเป็นรายการถี่ โดยการฝังตัวอยู่ในสนามวิจัยตลอดกิจกรรมที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา ทั้งนี้ผู้วิจัยในระดับปริญญาโทควรได้รับการฝึกฝนด้านวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล การตรวจสอบข้อมูล และการสร้างข้อสรุปที่ถูกต้อง

4. ในการตรวจสอบรูปแบบ ผู้วิจัยควรใช้การสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะหรือความคิดเห็นของครูประกอบการพิจารณาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบ เพื่อประโยชน์ในการนำรูปแบบไปประยุกต์ใช้ในบริบทอื่นๆ

เพียงอ้อ พุ่มเฟื่อง และคณะ

บรรณานุกรม

- กิริณี สหเสียนต์. (2546). กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ : กรณีศึกษาครูชั้นประถมศึกษาในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ ค.ศ., จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2545). การจัดการเครือข่าย : กลยุทธ์สู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : ชัดเชดมีเดีย.
- ปทีป เมธาคุณวุฒิ, อุทุมพร จามรมาน, ชุมพร ยงกิตติกุล และสุวิมล วัชรภักย์. (2531). การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาวิชาชีพครู. กรุงเทพมหานคร : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประพนธ์ ผาสุกยี่ด. (2549). การจัดการความรู้ ฉบับมือใหม่หัดขับ. กรุงเทพมหานคร : ไยใหม่.
- วิจารณ์ พานิช. (2549). การจัดการความรู้ฉบับนักปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ.
- ลำลีทองธิว. (2543). เครือข่ายการเรียนรู้เพื่อพัฒนาหลักสูตรและการสอน. เอกสารประกอบการบรรยายในรายวิชา 369511 เครือข่ายการเรียนรู้เพื่อพัฒนาหลักสูตรและการสอน. พิษณุโลก : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร. (อัดสำเนา).
- ลำลี ทองธิว. (2544). โครงการพัฒนาหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นและงานไม่สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านต้นแก้ว อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.). (อัดสำเนา)
- อมรรัตน์ วัฒนาร. (2550ก). KM กับหลักสูตรท้องถิ่น, ใน วิถี KM ไทย เรียนรู้KM จากเรื่องเล่าชาว มน.. กรุงเทพมหานคร : สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม (สคส.)
- อมรรัตน์ วัฒนาร. (2550ข). การจัดการความรู้กับงานพัฒนา “ครู” ที่คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 9(3), 141-151.
- Darling, H.L. and Maclaughlin, W.M..(2003). Policies that support professional development in an era of reform. Retrieved November 3, 2007, from <http://www.oest.oas.org/iten/documentos/Investigacion/randd-engaged-darling.pdf>
- Davenport, Thomas H; de Long, D.W.; & Beers, M.C. (1998). Successful Knowledge Management Project. Sloan Management Review. pp.43-57.

เพียงอ้อ ฟุ้งเฟื่อง และคณะ

- Karsten, S; Voncken, E; & Voorthuis, M. (2000). Dutch Primary School and The Concept of The Learning Organizations. **The Learning Organizations**. 7(3) : 145-156.
- Lethwood, K.; Leonard, L.; & Sharratt, L. (1998). Conditions Fostering Organizational Learning In School.. **Educational Administration Quarterly**. 34(2) : 243-276.
- Little, J.W. (1993). Teacher's Professional Development in a Climate of Educational Reform. **Education Evaluation and Policy Analysis**, 15(2), 122-151.
- Marali, Yasmin. (2001). Building and Developing Capabilities: A Cognitive Congruence Framework. In **Knowledge Management and Organizational Competence**. pp. 41-46. New York: University Press.
- McElroy, Mark W. (2003). **The Knowledge Management : Complexity, learning, and Sustainable Innovation**. Boston: Butterworth Heinemann.
- Nadolny, Barry. (1999). **Restructuring Professional Development as a Collaborative Practice: A Case Study of Educational Change in a Rural School Division**. Thesis M.Ed., Brandon University, Manitoba, Canada. Retrieved November 3, 2007, from http://www.eric.ed.gov/ERICWebPortal/custom/portlets/recordDetails/detailmini.jsp?_nfpb=true&_ERICExtS.
- Saban, A. (1995). Outcomes of teacher participation in the curriculum development Process, **Education**, 115 (4), Summer, 571.
- Sallis, Edward.; & Jones, Gary. (2002). **Knowledge Management in Education**. London: Kogan page.
- Stenhouse, L. (1983). Curriculum research and the art of the teacher. In L. Stenhouse (Eds.). **Authority, Education and Emancipation**. London : Heinemann.